Anuarul Universității "Petre Andrei" din Iaşi
Fascicula: **Asistența Socială, Sociologie, Psihologie**
ISSN: 2248-1060 | ISSN-L: 2601-8209
Covered in EconPapers, RePEc, CEEOL, INDEX COPERNICUS, CrossRef, CrossCheck, Google Scholar, WorldCat, KVK, SOCIONET

2019, Issue 23, pages: 35-42 | doi: https://doi.org/10.18662/upasw/25

Intercultural Education Between Pedagogical Challenge and the Premise of Social Development

[Educaţia Interculturală Intre Provocare Pedagogică Și Premisă A Dezvoltarii Sociale]

Oana CIUCHI[1]

[1]Conf. Univ. Dr., Universitatea „Petre Andrei" din Iaşi, oanapsih@yahoo.com

Abstract: The paper presents the formative approach of the intercultural education as a pedagogical challenge and the premise of the social development of the individual and of the society as a whole.Lucrarea prezintă demersul formativ al educației interculturale ca provocare pedagogică și premisă a dezvoltării sociale a individului și a societății în ansamblu. Multicultural education is presented as a qualitative response to the opportunities for social interrelation, as a pedagogical solution for a qualitative approach to cultural expansion in the context of applying educational and cultural policies focused in a balanced manner on both national and international values.

Keywords*: multicultural education; intercultural education; educative policies*.

How to cite: Ciuchi, O. (2019). Intercultural Education Between Pedagogical Challenge and the Premise of Social Development. *Anuarul Universitatii "Petre Andrei" din Iasi, Fascicula: Asistenta Sociala, Sociologie, Psihologie, 23,* 35-42. https://doi.org/10.18662/upasw/25

©2019 "Petre Andrei" University of Iasi
& LUMEN Publishing House.

Educaţia în epoca contemporană este deschisă spre valori culturale multiple aflate în interacţiune permanentă. Avem în vedere valorile culturale, civice, politice, comunitare, economice, spirituale care pot susţine un demers formativ necesar pentru o mai bună integrare a absolventului într-o societate deschisă, aflată în schimbare şi transformare permanentă. Acest demers formativ răspunde la două categorii de deziderate, de ordin individual (psihologic) şi social. Dezideratele de ordin psihologic, implică procesul de valorizare unor trăsături generale şi particulare (tipologice) ale personalităţii educatului, dar şi individuale care trebuie identificate şi amplificate în sens pedagogic pozitiv. Dezideratele de ordin social reflectă profilul societăţii care solicită asigurarea unui anumit grad de coerenţă, solidaritate şi funcţionalitate domeniilor comunitare dezvoltate în plan microstructural (familie, comunitate locală) şi macrostructural (comunitatea naţională, comunitatea europeană, comunitatea mondială, globală – afirmată în societatea informaţională).

Un astfel de demers formativ constituie o provocare pedagogică şi o premisă pentru dezvoltarea socială. În plan teoretic este definit prin conceptul de educaţie interculturală, care poate fi considerat apropiat sau relativ diferit de conceptul de educaţie multiculturală. În plan practic, promovează solidaritatea comunitară, potenţată axiologic ca sursă de dezvoltare socială, semnificativă prin capacitatea sa de preluare şi prelucrare adecvată a unor simboluri afrimate în spaţiu cultural deschis, dar şi prin modul în care reglează-autoreglează raporturile cu alte formaţiuni sau grupuri sociale, susţinute de o multitudine de valori (civice şi economice, profesionale şi spirituale / religioase, artistice şi politice, locale şi naţionale, zonale şi globale, geografice şi istorice, morale şi tehnologice, ecologice şi mediatice etc.).

În plan teoretic, dar şi practic, este important să definim cele două concepte complementare: a) la nivelul realităţii psihosociale şi socioculturale reflectate; b) prin impactul psihosocial şi sociocultural angajat la scara întregii societăţi şi pe diferite domenii de activitate; c) prin construcţia epistemologică aflată la baza elaborării lor interdisciplinară (pedagogie – sociologie) şi multidisciplinară (pedagogie – sociologie - ştiinţele politice - ştiinţele comunicării – filosofie – informatică etc.)

Conceptul de „educaţie multiculturală desemnează totalitatea programelor educaţionale ce răspund necesităţilor impuse de coexistenţa educaţilor (celor educaţi) într-un mediu multietnic. (Adavidoaiei, Niţă, & Pantazi, 2015). Realitatea reflectată prin acest concept este tipică proceselor

de „aculturație și transmitere culturală" înregistrate în timp, amplificate special în epoca modernă și contemporană. Esențial este fenomenul de „transmitere culturală care se face prin enculturație și socializare". Acest fenomen provoacă un fapt social (și pedagogic) definit și studiat la nivel de educație multiculturală. În cadrul său „socializarea corespunde tuturor încercărilor voluntare și conștiente de influențare a unui individ pentru a se conforma normelor sociale, în timp ce enculturația cuprinde deopotrivă toate influențele inconștiente", îndeplinind o funcție adaptativă care „permite o viață armonioasă în interiorul unui grup, dar constituie în același timp, sursa etnocentrismului care ne caracterizează pe toți." (Dasen, Perregaux, & Rey, 1999: 37)

Scopul educației multiculturale este de a facilita acomodarea grupurilor etnoculturale minoritare la cerințele și valorile afirmate într-o formațiune socială determinată istoric. Un astfel de scop pedagogic și social solicită (pedagogic și sociologic), în aceeași măsură, deschiderea societății majoritare spre modelele culturale specifice grupurilor minoritare în perspectiva receptării și utilizării valorilor lor în contexte psihosociale și socioculturale multiple.

„Programele educaționale multiculturale sunt fundamentate pe principiul diversității culturale și a deschiderii societății contemporane" (Adavidoaiei, Niță, & Pantazi, 2015). Educația și instruirea (predarea-învățarea-evaluarea) interculturala sunt menite să concentreze atenția elevilor spre propria identitate, cât și spre valorile umane universale, care cultivă egalitatea oportunităților educaționale pentru toate grupurile din interiorul societății. „Educația multiculturală este considerată a fi, prin demersurile antirasiale, antixenofobe, antidiscriminative și de relativizare a culturilor existente, garantul unei societăți multiculturale viabile, factor de stabilitate democratică și de diminuare" (Adavidoaiei, Niță, & Pantazi, 2015) și eliminare a conflictelor persistente în societatea modernă și postmodernă, la diferite niveluri ale acesteia.

Conceptul de educație interculturală definește și analizează o realitatea psihosocială și socioculturală care pune accent pe dinamica interrelațiilor între presupune o nouă abordare a orizontului valorilor. Problemele ridicate sunt cele generate de necesitatea negocierii valorilor, de interpretarea lor într-un context nou, propriu unei societăți globalizată și deschisă, Negocierea și interpretarea adecvată a valorilor solicită eliminarea diferențelor și divergențelor care întrețin contradicțiile. Un astfel de deziderat psihologic și social presupune identificarea și accentuarea elementelor comune celor implicați în negocierea valorilor, care susțin

complementaritatea, interacţiunea, abordarea multiculturală, sinteza interculturală etc. Şcoala trebuie să valorifice diferenţele care permit valorificarea resurselor culturale exprimate în modalităţi multiple, în cadrul flexibil al comunităţii în care fiecare îşi găseşte locul potrivit.

Scopul educaţiei interculturale vizează pregătirea pentru cunoaşterea, exprimarea şi valorificarea fenomenului socio-cultural care defineşte în plan operaţional conceptul de *alteritate*. Realizarea sa, în condiţii formative pozitive presupune construcţia unei relaţii optime între procesul educaţional proiectat la nivelul interacţiunii valorilor educaţionale generale (binele moral, adevărul ştiinţific, frumosul artistic etc.) şi mediul comunitar dezvoltat şi exprimat într-un cadru *interacţional*, *intercultural* adecvat (din punct de vedere etic, psihosocial, spiritual, civic, politic, economic etc.).

Un astfel de scop complex, multifuncţional, este determinat sociologic şi pedagogic de „paradigma interculturală în educaţie", construită prin apelul la „filosofia pluralismului cultural avansată în perimetrele occidentale" care promovează „ideologia pluralistă" implicată în recunoaşterea şi valorificarea „funcţiilor grupurilor etnice în socializarea individului" şi în responsabilizarea membrilor acestor grupuri în acţiunea care are ca obiect „a-şi salvgarda propriile valori culturale". În cadrul acestei paradigme, „educaţia interculturală promovează o problematică a conţinuturilor obiective – deschise spre toate provocările pedagogice ale lumii contemporane şi o problematică ce vizează relaţiile intersubiective" care devin premise sociologice ale unei dezvoltări sociale complexe şi durabile. (Cucoş, 2000, 163: 167).

Multiculturalitate şi interculturalitatea (ca soluţie calitativă adoptată pe fondul expansiunii multicuturalităţii) „constituie provocări adresate educaţiei" în epoca modernă şi contemporană. Soluţia constructivă, în plan pedagogic şi sociologic, este următoarea: „promovarea unei educaţii pentru drepturile omului care să depăşească etnocentrismul în aşa fel încât noile generaţii să recunoască rolul esenţial al interdependenţei şi al interacţiunilor" între culturi (Dasen, Perregaux, & Rey, 1999: 197).

În termenii pedagogiei şi ai sociologiei educaţiei actuale, educaţia interculturală este subordonată unor competenţe care vizează formarea-dezvoltarea în timp, prin toate conţinuturile instruirii a două categorii de atitudini superioare, interpretate necesare ca premise ale dezvoltării sociale, pe fondul unei provocări pedagogice constructive, permanente: a) atitudinea interculturală; b) atitudinea multiculturală.

Atitudinea interculturală reprezintă un tip special de răspuns interactiv necesar în contextul unui mediu caracterizat prin pluralism cultural, ordonat

prin *norme specifice* prin care fiecare cultură se afirmă în mod plenar, în spirit constructiv, în sens axiologic superior, în zone de civilizație locală și teritorială care promovează înțelegerea, sinteza calitativă, implicarea democratică participativă

Atitudinea multiculturală reprezintă o variantă specială a tipului de răspuns interactiv prin care personalitatea reacționează în contextul unui pluralism cultural deschis care permite afirmarea la nivel de grup, chiar de *macrocolectivitate*, ca vector care orientează procesul de asamblare prin juxtapunere sau interconectare a unor valori comunitare generale și locale, particulare și teritoriale

În plan pedagogic, educația interculturală în școală se va baza, pe respectarea unor principii care acordă prioritate unor norme axiologice precum „toleranța, respectul reciproc egalitatea ori complementaritatea valorică a culturilor", pe „pregătirea elevului pentru receptarea valorilor generale, integrative", dar și a celor grupale și pe fructificarea metodologică a „diferențelor culturale și spirituale locale, inserate „în orizontul cultural tot mai larg, mai nuanțat al culturii mondiale" și al culturii naționale ca parte a culturii mondiale.

În plan sociologic, la nivel de sociologie a educației, educația multiculturală în școală se va baza pe interpretarea pedagogică pozitivă a acelor elemente juxtapuse sau impuse de „un grup uman în chip autarhic", provocările înregistrate constituind o sursă formativă confirmată ca „o deschidere reciprocă între culturi" și ca o resursă de dezvoltare socială durabilă, posibilă inclusiv prin „afirmarea culturilor minoritare" (Cucoș, 212).

Multiculturalismul european este o bogăție potențială acumulată în special în ultimele decenii la granițele deschise între secolele XIX-XX. Receptarea sa ca sursă de provocare pedagogică și ca resursă de dezvoltare socială este condiționată epistemologic și metodologic, teoretic și practic, de capacitatea de intervenție a factorului social (politic, cultural, școlar, comunitar, religios etc.) la nivel de demers formativ pozitiv și durabil. Un astfel de demers formativ, responsabilizat pedagogic și sociologic la niveluri axiologice superioare (în plan etic, științific, juridic, spiritual / religios, estetic etc.) solicită respectarea deplină a identității fiecărei culturi deschisă la nivel macrostructural și microstructural, care poate fi convertită astfel într-un veritabil model de interculturalism.

În procesul european și mondial actual de „educație și formare", în plan teoretic și practic, educația multiculturală constituie o problemă specială, situată și studiată pedagogic și sociologic, alături de alte „probleme

speciale" (educaţia familială, alfabetizarea, educaţia nonformală, educaţia la distanţă, educaţia prin alternanţă etc.) (De Landsheere; 1992: 584-587).

Educaţia multiculturală este necesară în contextul pluralismului cultural, afirmat în societatea postmodernă, informaţională. În plan sociologic, realizarea sa la nivel calitativ superior reprezintă „unul din aspectele fundamentale ale democraţiei". În plan pedagogic, se produce în condiţiile proiectării curriculare deschisă spre „*noile educaţii*" tratate ca „răspunsuri la problematica lumii contemporane" (Văideanu, 1988).

Obiectivul general al educaţiei multiculturale vizează realizarea saltului spre interculturalitate ca model existenţial afirmat în societatea globalizată. Construcţia acestui obiectiv general nu are doar o bază psihosocială şi politică, „rezumată la coabitarea tolerantă a diferitelor culturi". Are şi o bază pedagogică şi sociologică, sintetizată epistemologic. Astfel educaţia multiculturală, orientată spre interiorizarea unui model existenţial intercultural proiectează un ansamblul de „maniere de a gândi şi de forme de cunoaştere proprii tradiţiilor culturale" diferite dar complementare în contextul unei societăţi deschise în plan economic (prin valorile economiei de piaţă bazată pe cunoaştere), în plan politic (prin valorile democraţiei, în special ale democraţiei sociale) şi în plan cultural (prin valorile culturii informaţionale, globalizate, universale) (De Landsheere; 1992: 585)

Obiectivele specifice, proiectate în contextul procesului de învăţământ, în soceitatea contemporană, vizează: a) „combaterea etnocentrismului culturii şcolare şi legitimarea prezenţei altor culturi în şcoală"; b) egalizarea şanselor tuturor elevilor, indiferent de mediul social din care provin, de cultura lor , de religia lor, de etnia lor etc.; c) organizarea învăţământului în limbile şi culturile minoritare ca „un mijloc de îmbogăţire nu de penalizare"; d) „eliminarea formelor de discriminare şi a prejudecăţilor culturale existente în învăţământ"; e) „asigurarea pluralismului sistemelor educative şi a instituţiilor şcolare"; f) „respectarea drepturilor copiilor", la toate nivelurile sistemului de învăţământ (De Landsheere; 1992: 585).

Politicile educative şi culturale afirmate în plan global şi local, trebuie să aibă în vedere în mod echilibrat şi organic atât valorile naţionale cât şi valorile internaţionale. Interacţiunea lor a devenit un fapt social, reflectat pedagogic, în mod special la nivelul programelor de tip nonformal, care valorifică resursele creative superioare ale profesorului mediator, Demersurile formative promovate la acest nivel interiorizează raporturile de interdependenţă existente în cadrul oricărui demers formativ între nevoia de cooperare economică şi civică şi spiritul de înţelegere care aliază forţele

cognitive şi afective ale omului în orice împrejurare critică sau situaţie problematică. Un astfel de demers formativ dezvoltă o dinamică aparte a raporturilor axiologice existente sau disponibile între domeniile culturii şi educaţiei. El susţine o educaţie de calitate interculturală autentică, aptă să înţeleagă şi să analizeze în mod adecvat toate resursele socio-culturale şi pedagogice bazate pe diferenţă şi complementaritate, pe deschiderea multiplă spre diversele valori care răspund nevoilor Europei de astăzi şi de mâine.

Misiunea culturală a şcolii în societatea contemporană europeană este concentrată la nivelul funcţiei sale civice superioare. Această constă în formarea unei conştiinţei psihosociale europene care permite elevilor adaptarea permanentă la un mediu socal deschis, în plan economic şi cultural, politic şi comunitar, pedagogic (educaţional) şi spiritual (religios). O astfel de misiune istorică, asumată din învăţământul primar impune prioritar, cultivarea atitudinii de înţelegere, respect, preţuire şi solidaritate faţă de cultura altor popoare. În acest sens, însă elevii trebuie în primul rând centraţi cultural, trebuie să cunoască foarte bine valorile propriei culturi, ca apoi să fie în stare a primi informaţii despre o altă cultură. Aşadar, rezultă că şcoala trebuie să fie mai întâi culturală şi apoi interculturală. Trebuie mers spre intercultural prin cultural.

Educaţia interculturală şi multiculturală conturează şi stabilizează noi dimensiuni ale educaţiei, destinate formării la elevi a unei conştiinţe europene bazată pe cultivarea respectului şi a solidarităţii faţă de cultura altor popoare. Ca model existenţial, interculturalitatea promovată în urma prelucrării şi interpretării pedagogice şi sociologice adecvate a realităţii multiculturale, stimulează „dezvoltarea unor comportamente şi atitudini inter şi multiculturale" superioare. Acestea implică „simultan afirmarea fiecărei culturi cu normele sale specifice, dar şi deschiderea către alte culturi, în perspectiva constituirii unei noi civilizaţii comune" (CAMYK, 2008).

Conceperea şi abordarea educaţiei din această dublă perspectivă, pedagogică şi sociologică, stimulează procesul de formare a unor comportamente specifice, fundamentate axiologic la nivelul unor competenţe cognitive şi socio-afective, care valorifica inteligenţa interpersonală şi intrapersonală a fiecărui membru al unei comunităţi educaţionale. Aceste competenţe includ: a) cunoştinţe de ordin teoretic şi metodologic, axiologic şi normativ; b) aptitudini care vizează comunicarea psihosocială eficientă; c) atitudini care: cultivă respectul faţă de partener, toleranţa faţă de opiniile altora, diferite de ale noastre, adaptarea la diversitatea culturală (civică, spirituală, lingvistică etc.), la cerinţe comunitar

generale (naționale) și locale) etosul social generat pozitiv, generat prin recunoașterea egalității valorice a culturilor.

În concluzie, putem afirma că atâta timp cât societatea noastră devine din ce în mai pluriculturală, educația interculturală care valorifică pedagogic și sociologic realitatea multiculturală are un rol bine determinat în îndeplinirea funcției generale a educației permanente –dezvoltarea a personalității elevilor care dobândesc calitatea de subiecți ai propriului proces formativ / autoformativ.

Din perspectivă istorică, educația interculturală a devenit o miză socială din momentul în care Europa s-a confruntat școlarizării copiilor imigranților, proveniți din diferite medii comunitare, spirituale și lingvistice, pedagogice și civice, economice și politice. Pe fond, problema pedagogică și sociologicică fundamentală, apărută în acest context, a fost cea a existenței unor grupuri provenite din medii culturale diferite față de cele ale populației majoritare. Ea constituie în sine o provocare care a condus la lansarea conceptului operațional de educație interculturală. Aplicarea sa a presupus nu numai conștientizarea problemei ci și ordonarea sa normativă prin aplicarea ":*principiilor educației interculturale*, ca unic instrument de pregătire a generațiilor viitoare la convieţuirea în cadrul unor societăţi pluriculturale" (Consiliul Europei, Comitetul Director pentru Educație, 2004). Pe acest fond, este stimulat procesul de intensificare a programelor de cercetare în domeniul aplicării educației interculturale la scara întregului sistem de învățământ, în școli și la nivelul formării inițiale și continue a cadrelor didactice (Consiliul Europei, Comitetul Director pentru Educație, 2004).

Schimbările politice din 1989 introduc România pe agenda Uniunii Europene, din punct de vedere al cooperării în domeniul interculturalității. Deși au fost înregistrate unele rezistențe, în timp, a fost acceptată și adoptată și în școlile românești educația bazată pe respectarea drepturilor omului. Aceasta se dorește a fi un model formativ pozitiv care combate atitudinile rasiste, xenofobe şi discriminatorii, care respectă drepturile fundamentale ale omului, dar şi a grupurilor şi culturilor diferite de cea proprie.

O recomandare bine venită în situația de față ar fi, revizuirea "programele școlare în vederea eliminării stereotipurilor negative, a promovării aspectelor pozitive ale diferitelor culturi şi moduri de viaţă, şi a introducerii unor elemente menite să promoveze toleranța și respectul față de persoane provenite din medii culturale diverse" (Consiliul Europei, 2020). De fapt, în cadrul Convenției Cadru pentru Protecția Minorităților Naționale, semnată și ratificată și de România, se subliniază necesitatea abordării diversității culturale ca sursă de îmbogățire a societății, și nu de divizare a acesteia. "Se stipulează că, părțile semnatare ale acestei Convenții

vor promova toleranţa şi dialogul intercultural, prin eliminarea barierelor dintre persoanele aparţinând grupurilor etnice, culturale, lingvistice şi religioase, încurajându-se organizaţiile şi mişcările interculturale, care caută să promoveze respectul şi înţelegerea reciprocă şi să integreze aceste persoane în societate, în condiţiile păstrării identităţii lor" (Autoritatea electorală permanentă. Legislaţia Elecrorală, 2013). Rolul educaţiei în mijlocirea dialogului intercultural constă deci, în angajamentul de a promova cunoaşterea culturii, istoriei, limbii şi religiei grupurilor minoritare şi majoritare.

References

Adavidoaiei, M., Niță L, & Pantazi V. (2015). Abordări inovative pentru predare. Ghid pentru profesori, învățători și educatori. Școala Gimnazială Lunca Pașcani. Retrieved from: http://scoalagimnazialaluncapascani.ro/

Autoritatea electorală permanentă. Legislatia Elecrorala. (2013). Convenţia-Cadru pentru protecția minorităților naționale. Art. 6. Retrieved from: https://www.roaep.ro/legislatie/instrumente-juritice/conventia-cadru-pentru-protectia-minoritatilor-nationale/

CAMYK. (2008). Psihopedagogie, Noile educatii. Educaţia inter şi multiculturală. Retrieved from: http://pshihopedagogie.blogspot.com/2008/07/tema-3.html

Consiliul Europei, Comitetul Director pentru Educaţie. (2004). Recomandarea 1093 (1989) privind educaţia copiilor migranţilor, şi Recomandarea 1111 (1989) privind dimensiunea europeană a educaţiei.

Consiliul Europei. (2020). Recomandarea nr. 4/2000 cu privire la eduaţia copiilor romi din Europa, adoptata de Comitetul de ministri al Consiliului Europei la 3 februarie 2020. Retrieved from: http://ardor.org.ro

Cucoş, C. (2000). Educaţia. Dimensiuni culturale și interculturale. Iași, România: Polirom.

Dasen, P., Perregaux C., & Rey M. (1999). Educația interculturală, experiențe – politici – strategii. Iași, România: Editura Polirom.

De Landsheere, V. (1992). L'Education et la formation. France, Paris: Presses Universitaires de France

Văideanu, G. (1988). Educația la frontiera dintre milenii. București, România: Editura Politică.